

ФОРМУВАННЯ «SOFT SKILLS» У ПРОЦЕСІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРАВООХОРОНЦІВ ЗАСОБАМИ СЛУЖБОВО-ПРИКЛАДНИХ ЄДИНОБОРСТВ

DEVELOPING SOFT SKILLS THROUGH APPLIED COMBAT SPORTS IN THE SPECIAL PHYSICAL TRAINING OF FUTURE LAW ENFORCEMENT OFFICERS

УДК 378.147:[351.743:796](477)(045)-796.8
DOI <https://doi.org/10.32782/ip/85.2.29>

Хацяук О.В.,

заслужений тренер України,
начальник кафедри фізичного
виховання, спеціальної фізичної
підготовки і спорту – начальник
фізичної підготовки і спорту
Київського інституту Національної
гвардії України

Мердов С.П.,

ст. викладач кафедри спеціальної
фізичної та домедичної підготовки
Донецького державного університету
внутрішніх справ

Сирмамійх В.В.,

ст. викладач кафедри спеціальної
фізичної та домедичної підготовки
Донецького державного університету
внутрішніх справ

Лунгу Д.І.,

ст. викладач кафедри спеціальної
фізичної та домедичної підготовки
Донецького державного університету
внутрішніх справ

Миронов Ю.О.,

ст. викладач кафедри спеціальної
фізичної та домедичної підготовки
Донецького державного університету
внутрішніх справ

У статті досліджується проблема формування «м'яких навичок» («soft skills») майбутніх офіцерів-правоохоронців в процесі спеціальної фізичної підготовки із акцентованим використанням засобів службово-прикладних єдиноборств (бойового самбо). Обґрунтовано, що сучасна парадигма професійної підготовки правоохоронців вимагає не лише розвитку фізичних якостей але й системного формування особистісно-поведінкових характеристик, які забезпечують ефективне функціонування в умовах стресу, міжособистісної взаємодії, ризику та високої відповідальності.

Аналіз сучасних теоретичних підходів та емпіричних досліджень засвідчує, що службово-прикладні єдиноборства, інтегровані в систему спеціальної фізичної підготовки, є ефективним засобом розвитку таких «soft skills», як: емоційна стійкість, самоконтроль, лідерські якості, здатність до командної взаємодії, прийняття рішень в умовах невизначеності (екстремальних умовах службово-бойової (оперативної) діяльності), стресостійкість та адаптивність. Членами науково-дослідної групи запропоновані експериментальні організаційно-педагогічні умови організації освітнього процесу, що передбачають цілеспрямоване використання вправ службово-прикладного спрямування, зокрема: моделювання конфліктних і бойових ситуацій, тренінгів з управління емоціями, елементів групової взаємодії, змагальних сутичок з тактичними сценаріями. Особливу увагу приділено розробці критеріїв, показників та рівнів сформованості м'яких навичок у курсантів та курсанток закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання (вищих військових навчальних закладів) системи МВС України.

Результати аналізу спеціальної науково-методичної літератури підтверджують доцільність використання службово-прикладних єдиноборств як ефективного педагогічного засобу не лише для розвитку фізичних і прикладних рухових навичок але й для формування психологічної та соціально-комунікативної складової професійної готовності майбутнього офіцера-правоохоронця. Запропоновано практичні рекомендації щодо інтеграції «soft skills» у структуру спеціальної фізичної підготовки через програмно-методичне забезпечення навчально-тренувального процесу, з урахуванням сучасних викликів і професійних ризиків, притаманних правоохоронній (військовій) діяльності.

Ключові слова: адаптивність, готовність, бойове самбо, емоційна стійкість, єдино-

борства, майбутні офіцери, правоохоронці, професійна підготовка, спеціальна фізична підготовка, «soft skills».

The article examines the issue of developing soft skills in Future law enforcement Officers within the framework of Special Physical Training, with a specific focus on the use of applied combat sports (Combat Sambo). It is substantiated that the Modern paradigm of Professional Training for law enforcement personnel requires not only the development of Physical Qualities but also the systematic formation of personal and behavioral characteristics that ensure effective functioning under stress, interpersonal interaction, risk, and high responsibility.

An analysis of current Theoretical approaches and Empirical studies demonstrates that applied combat sports, when integrated into the System of Special Physical Training, serve as an effective means of developing such soft skills as emotional resilience, self-control, leadership, the ability to engage in teamwork, decision-making under uncertainty (including Extreme Conditions of Operational and Combat Activity), stress tolerance, and adaptability.

The members of the Research Group propose an original Model for organizing the Educational Process, which involves the deliberate inclusion of Applied Training Exercises, such as conflict and Combat Scenario Simulations, emotional regulation training, elements of Group Interaction, and Competitive Sparring based on Tactical Scenarios. Particular attention is paid to the development of Criteria, Indicators, and Levels of soft skills formation among male and female cadets in Higher Education Institutions with specific training conditions (Military Higher Education Institutions) within the System of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine.

The analysis of Specialized Scientific and Methodological literature confirms the expediency of using applied combat sports as an effective Pedagogical Tool not only for enhancing Physical and Applied motor skills but also for shaping the Psychological and Socio-communicative Components of the Professional Readiness of future law enforcement officers. Practical recommendations are provided for the integration of soft skills into the Structure of Special Physical Training through programmatic and Methodological Support of the Training Process, taking into account current Challenges and Professional Risks inherent in Law Enforcement and Military Activities.

Key words: adaptability, readiness, Combat Sambo, emotional resilience, martial arts, future officers, law enforcement personnel, professional training, special physical training, soft skills.

Постановка проблеми. Сучасні трансформації системи безпекового та правоохоронного секторів України зумовлюють потребу у підготовці офіцерів «нової генерації» – висококомпетентних,

мобільних, психологічно стійких, фізично розвинутих, здатних ефективно діяти в умовах невизначеності, ризику та соціальної напруги. У цьому диспуті актуальності набуває формування у майбутніх

офіцерів-правоохоронців так званих «м'яких навичок» («soft skills»), зокрема: комунікативної гнучкості, лідерства, самоконтролю, адаптивності, уміння працювати в команді та приймати оперативні рішення в екстремальних умовах службово-бойової (оперативної) діяльності.

Незважаючи на зростаючу увагу до проблеми розвитку «soft skills» у світовій освітній практиці, в українській системі вищої військово-правоохоронної освіти ще не сформовано цілісної організаційно-педагогічної моделі їх формування. Особливо недостатньо дослідженою залишається можливість цілеспрямованого розвитку «soft skills» у процесі спеціальної фізичної підготовки (форм фізичної підготовки), зокрема через службово-прикладні єдиноборства, які мають суттєвий потенціал для інтеграції когнітивних, емоційних і поведінкових характеристик майбутніх офіцерів-правоохоронців у складних умовах професійної діяльності.

Відсутність обґрунтованих організаційно-педагогічних умов, критеріїв та ефективних методик формування «soft skills» засобами єдиноборств, зокрема бойового самбо у майбутніх офіцерів-правоохоронців утворює суперечність між зростаючими вимогами до професійної готовності та обмеженими можливостями існуючої освітньо-професійної підготовки. Це зумовлює потребу в науковому пошуку ефективних засобів, форм і методів інтеграції розвитку «soft skills» у процес спеціальної фізичної підготовки представників досліджуваної категорії. Дослідження виконано відповідно до плану ініціативної науково-дослідної роботи на тему «Soft skills Combat Sambo» (шифр ««S.S.C.S.»»).

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Упродовж останніх десятиліть в країнах із розвиненими правоохоронними та військово-оборонними системами питання розвитку «soft skills» стало пріоритетним напрямом підготовки особового складу, зокрема у напрямі підготовки до дій в екстремальних умовах службово-бойової (оперативної) діяльності. Для прикладу у США застосовується комплексна програми тактичної підготовки (Combatives Training, Defensive Tactics [1]), що інтегрує бойові мистецтва (бразильське джиу-джитсу, самбо, крав-мага) як засіб формування психологічної витривалості, емоційної стійкості, навичок міжособистісної взаємодії та адаптивного мислення. Зокрема, у підрозділах поліції та ФБР значна увага приділяється розвитку таких компетенцій, як: командна взаємодія у стресових ситуаціях; вміння швидко оцінювати ризики; здатність контролювати власні емоції у конфліктних умовах. Дослідження: D. Grossman, [2], J. Andersen, K. Papazoglou, B. Arnetz, P. Collins [3], засвідчують, що спеціальні бойові програми сприяють підвищенню рівня довіри у групі, формуванню лідерських якостей та розвитку емоційного інтелекту.

У свою чергу, правоохоронці (військово-службовці) Великої Британії в процесі професійної підготовки майбутніх офіцерів використовують тренінги з бойових мистецтв, у яких пріоритетним є розвиток здатності ухвалювати рішення в умовах високої невизначеності. Прикладна програма «Personal Safety Training» [4], поєднує навчання тактиці захисту та симуляційні заняття, що моделюють реальні бойові ситуації. Необхідно підкреслити, що в процесі проходження курсантами та курсантками програми «Personal Safety Training» у них формуються відповідні навички самозахисту, підвищується адаптивність до несприятливих факторів професійної діяльності та підвищується стресостійкість.

Питання формування «soft skills» у майбутніх офіцерів-правоохоронців в сучасних умовах набуло особливої актуальності у зв'язку з трансформацією безпекового середовища, оновленням стандартів професійної освіти та зростаючими вимогами до особистісних і професійних якостей представників інституцій сектору безпеки і оборони України (із правоохоронними функціями).

Дослідження останніх років (С. Русанівський, О. Федченко, О. Крук, С. Олексійчук, Р. Лисик (та інш.) [5], О. Хацаюк, А. Турчинов, Р. Контаровський, В. Волянський, Ю. Москаленко (та інш.) [6], М. Корюкаєв, Ю. Мартинов, А. Соболенко [7]), засвідчують, що спеціальна фізична підготовка із залученням службово-прикладних єдиноборств (зокрема бойового самбо) сприяє розвитку не лише фізичних якостей і професійної витривалості але й базових компонентів психологічної готовності: емоційної стабільності, самоконтролю, здатності працювати у стресових умовах і взаємодіяти в команді.

У наукових працях: М. Медвідя, Ю. Медвідь, М. Кіторова [8], М. Гаврищука [9], М. Медвідя, А. Мартинюка, Ю. Медвідь, В. Криворучка [10], педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів досліджуються з урахуванням інтеграції фізичної та психолого-педагогічної підготовки, однак акцент здебільшого зміщується на спеціальні фізичні якості і тактичні уміння, тоді як «soft skills» у повному спектрі (лідерство, комунікативність, критичне мислення) залишаються недостатньо опрацьованими.

Низка авторів: О. Хацаюк, О. Єлісєєва, В. Жуков, В. Клименко, Ю. Бережний [11], В. Шемчук, О. Хацаюк, В. Соколовський, А. Ковтуненко, О. Корнієнко (та інш.) [12], Ю. Самсонов, О. Хацаюк, О. Літвінов, В. Вясков, О. Смагін (та інш.) [13], В. Соколовський, О. Повар, С. Бородін, Г. Самсонова, О. Абдрахімов [14], у напрямі підготовки до дій в екстремальних умовах службово-бойової (оперативної) діяльності наголошують, що саме емоційна стійкість та адаптивність є визначальними чинниками ефективності професійної

діяльності правоохоронців (військовослужбовців). Проте практичні аспекти формування цих характеристик засобами бойових мистецтв у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання (вищих військових навчальних закладах) потребують подальшого теоретичного та експериментального обґрунтування.

Сучасні дослідження спортивної педагогіки (В. Шемчук, І. Донець, А. Леоненко, А. Красілов, С. Кулібаба [15], В. Ягодзінський, С. Юр'єв, О. Кісілюк, І. Хлібович, А. Нікітін (та інш.) [16], О. Хацаюк, С. Гіренко, Д. Ванюк, В. Волянський, К. Задорожний (та інш.) [17], М. Корчагін [18]), підтверджують, що заняття єдиноборствами створюють унікальні умови для інтеграції когнітивних і емоційно-вольових компонентів готовності майбутніх офіцерів. Проте відсутність комплексної організаційно-педагогічної моделі, яка б об'єднувала розвиток «soft skills» із формуванням прикладних рухових дій (навичок самозахисту та активної оборони, нападу) у процесі бойового самбо, залишається не достатньо вивченим.

Окремі автори (О. Хацаюк, А. Воронін, О. Кравченко [19], В. Климович, В. Бурхайло, К. Березяк, М. Кузнецов, Т. Людовик [20], О. Khatsaiuk, М. Medvid, В. Maksymchuk, О. Kurok, Р. Dziuba [21], Р. Любич [22], М. Medvid, О. Khatsaiuk, К. Sydorchenko, S. Vorok, А. Kernas, М. Borovyk [23]), приділяють увагу розробленню критеріїв і рівнів готовності до застосування заходів фізичного впливу, однак ці дослідження орієнтовані переважно на силові й тактичні аспекти. Механізми формування емоційної стійкості, комунікативної гнучкості й здатності до міжособистісної взаємодії у рамках спеціальної фізичної (тактико-спеціальної) підготовки досліджені лише фрагментарно. Таким чином, результати проаналізованих досліджень дають підстави стверджувати, що:

1) спеціальна фізична підготовка із залученням засобів бойового самбо (інших службово-прикладних єдиноборств) має значний потенціал у розвитку «soft skills»;

2) сучасні наукові публікації переважно розглядають вплив єдиноборств на фізичні та психофізичні показники;

3) формування «soft skills» (лідерство, комунікація, критичне мислення, емоційна стійкість) в умовах спеціальної фізичної підготовки майбутніх офіцерів-правоохоронців залишається недостатньо розробленим науковим напрямом;

4) потребує подальшої розробки цілісна організаційно-педагогічна модель, що забезпечуватиме інтеграцію фізичної, психологічної та соціальної компонент підготовки курсантів і курсанток закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання (вищих військових навчальних закладів) системи МВС України.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У сучасній науково-

методичній літературі спостерігається зростаючий інтерес до проблеми формування «soft skills» у майбутніх офіцерів інституцій сектору безпеки і оборони України [8]. Доведено, що розвиток комунікативних, емоційно-вольових, лідерських, адаптаційних та командних компетентностей є надто важливим у професійній діяльності офіцерів, особливо у нестандартних, стресогенних чи конфліктних ситуаціях службово-бойової (оперативної) спрямованості [9].

Разом з тим, питання інтеграції «soft skills» у процес спеціальної фізичної підготовки майбутніх офіцерів-правоохоронців залишається недостатньо вивченим, а в деяких аспектах – майже не розробленим. Зокрема:

1) відсутні систематизовані організаційно-педагогічні умови, які б забезпечували ефективне формування «soft skills» саме в процесі занять зі спеціальної фізичної підготовки;

2) наявні дослідження зосереджені переважно на формуванні фізичних якостей (сила, витривалість, швидкість) або прикладних навичок (захист, прийоми тощо), проте майже не враховують розвивального потенціалу бойового самбо як комплексного засобу розвитку особистісних і соціально-психологічних компетентностей;

3) не визначено чіткої структури «soft skills», релевантної саме для майбутніх офіцерів-правоохоронців з урахуванням їхніх функціональних обов'язків, умов служби та психофізичних вимог;

4) відсутня уніфікована методика оцінювання рівня сформованості «soft skills» у розрізі спеціальної фізичної підготовки засобами бойового самбо;

5) недостатньо вивчені гендерні аспекти формування «soft skills», зокрема відмінності у стилях лідерства, стресостійкості, комунікативній поведінці майбутніх офіцерів-правоохоронців в умовах силових та тактичних взаємодій.

Також потребує наукового вирішення питання про: визначення відповідних педагогічних умов (мотиваційних, методичних, технологічних), що сприяють ефективному розвитку м'яких навичок у освітньому середовищі майбутніх офіцерів-правоохоронців; поєднання формальної та неформальної складової освітнього процесу в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання (вищих військових навчальних закладах) системи МВС України для досягнення цілей особистісно-професійного становлення представників досліджуваної категорії. Усе це засвідчує об'єктивну потребу в комплексному педагогічному дослідженні, спрямованому на розробку, наукове обґрунтування та впровадження ефективної системи організаційно-педагогічних умов, які б забезпечували цілеспрямоване формування «soft skills» у майбутніх офіцерів-правоохоронців засобами бойового самбо.

Мета статті. Головною метою дослідження є розробка організаційно-педагогічних умов формування «soft skills» у майбутніх офіцерів-правоохоронців (на прикладі курсантів та курсанток закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, вищих військових навчальних закладів) системи МВС України в процесі спеціальної фізичної підготовки засобами бойового самбо.

Методи дослідження: аналіз, синтез, узагальнення, систематизація, моделювання, проєкування, анкетування та опитування. Крім цього, використано особистий досвід організації системи спеціальної фізичної підготовки майбутніх офіцерів-правоохоронців, а також бойовий досвід представників інституцій сектору безпеки і оборони України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування «soft skills» у майбутніх офіцерів-правоохоронців набуває особливої актуальності в умовах стрімких трансформацій безпекового середовища, поширення гібридних загроз, високої динаміки розвитку інформаційних технологій та зростання вимог до особистісно-професійної готовності фахівців сектору безпеки і оборони України.

Беручи до уваги наукові праці учених: О. Хацаюка, О. Єлісєєвої, В. Жукова, В. Клименка, Ю. Бережного [11], М. Корчагіна [18], М. Medvid, О. Khatsaiuk, К. Sydorchenko, S. Vorok, A. Kernas, М. Borovuk [23], доцільно констатувати, що сучасні реалії службово-бойової діяльності правоохоронців характеризуються:

1) зростаючим рівнем невизначеності та стресових факторів, що обумовлює необхідність розвитку психологічної стійкості, уміння ефективно діяти у критичних ситуаціях службово-бойової (оперативної) діяльності;

2) підвищеними ризиками фізичного протистояння, які вимагають не лише досконалого володіння тактичними навичками але й здатності зберігати самоконтроль, емоційну рівноваженість, адекватно сприймати дії супротивника;

3) зміною соціальних очікувань суспільства, яке вимагає від майбутніх офіцерів-правоохоронців високої культури спілкування, толерантності, комунікативної компетентності та здатності до ефективної міжособистісної взаємодії.

У цьому сенсі «soft skills» майбутніх офіцерів-правоохоронців виступають важливою складовою їхньої професійної компетентності, що інтегрує: емоційну стійкість; адаптивність; критичне мислення; навички ефективної комунікації; здатність працювати в команді; уміння приймати відповідальні рішення в умовах обмеженого часу.

Особливістю сучасного етапу професійної підготовки представників досліджуваної категорії є необхідність: цілеспрямованої інтеграції розвитку «soft skills» у всі складові освітнього процесу;

використання активних та інтерактивних методів навчання (моделювання стресових ситуацій, рольові ігри, тренінги комунікативної взаємодії); поєднання спеціальної фізичної (тактико-спеціальної) підготовки із завданнями формування особистісних якостей.

На наш погляд одним із найбільш ефективних засобів розвитку «soft skills» є службово-прикладні єдиноборства, зокрема бойове самбо. Вони створюють унікальне тренувальне середовище, у якому майбутні офіцери-правоохоронці: набувають навичок саморегуляції в умовах фізичного й психологічного навантаження; формують здатність адекватно реагувати на зміну ситуації; відпрацьовують моделі поведінки під час конфліктів і загроз.

Таким чином, формування «soft skills» у майбутніх офіцерів-правоохоронців в сучасних умовах постає як комплексне завдання, що потребує оновлення змісту спеціальної фізичної підготовки, запровадження інноваційних організаційно-педагогічних умов і системного оцінювання рівня розвитку особистісно-професійних компетентностей.

Сучасні трансформації в системі національної безпеки та правоохоронної діяльності України зумовлюють необхідність глибокого переосмислення підходів до підготовки майбутніх офіцерів-правоохоронців. У цьому сенсі особливого значення набуває розроблення організаційно-педагогічних умов, які забезпечують ефективне формування професійної готовності майбутніх офіцерів-правоохоронців до виконання складних, відповідальних та динамічних завдань за призначенням. У сучасних умовах, професійна підготовка офіцерів-правоохоронців вимагає глибокої перебудови системи організаційно-педагогічного забезпечення [8]. Розробка відповідних умов має бути системною, науково-обґрунтованою, інтегрованою з реаліями професійної діяльності та урахуванням бойового досвіду. Особлива увага має приділятися формуванню ціннісної мотивації, стресостійкості, дій в умовах невизначеності, а також міждисциплінарному підходу до професійної підготовки [10, 12, 19].

У сучасних умовах збройного конфлікту, гібридних загроз, поширення терористичних та кримінальних загроз в Україні значно зростають вимоги до фізичної, психологічної та професійної готовності офіцерів-правоохоронців. Особливе значення при цьому набуває спеціальна фізична підготовка, що формує у майбутніх офіцерів-правоохоронців не лише фізичні якості але й здатність до ефективного ведення ближнього бою, самозахисту, затримання правопорушників та дій в умовах реальної загрози життю (екстремальних умовах службово-бойової діяльності). У цьому сенсі актуальності набуває бойове самбо, як ефективний засіб усестороннього фізичного

та гармонійного розвитку особистості [6, 7, 15]. Бойове самбо – це прикладна система єдиноборств, що є надзвичайно ефективним засобом розвитку фізичних, психомоторних та професійно-прикладних навичок, і тому доцільне її цілеспрямоване використання в системі підготовки майбутніх офіцерів-правоохоронців (див. табл. 1).

Отже, використання засобів бойового самбо в системі спеціальної фізичної підготовки майбутніх офіцерів-правоохоронців: відповідає сучасним викликам і загрозам у сфері безпеки; забезпечує комплексну підготовку особового складу до дій в екстремальних умовах службово-бойової (оперативної) діяльності; сприяє формуванню ключових професійних компетентностей; має високу методичну гнучкість і адаптивність до освітнього процесу представників досліджуваної категорії.

Тому бойове самбо доцільно включати як основний компонент системи спеціальної фізичної (тактико-спеціальної) підготовки у закладах вищої освіти (вищих військових навчальних закладах) системи МВС України. Враховуючи вище викладене, членами науково-дослідної групи розроблені експериментальні організаційно-педагогічні умови формування «soft skills» майбутніх офіцерів-правоохоронців в системі спеціальної фізичної підготовки із акцентованим використанням арсеналу бойового самбо (див. табл. 2).

З метою якісного впровадження запропонованих експериментальних організаційно-педагогічних умов в систему спеціальної фізичної підготовки представників досліджуваної категорії, членами науково-дослідної групи розроблена структурно-логічна схема (див. табл. 3), мета якої – розвиток і формування «soft skills» (емоційної стійкості, критичного мислення, комунікації, адаптивності, здатності до саморегуляції) у майбутніх офіцерів-правоохоронців.

За результатами теоретичного дослідження членами науково-дослідної групи сформульовано низку практичних рекомендацій щодо оптимізації процесу формування «soft skills» у майбутніх офіцерів-правоохоронців засобами бойового самбо в системі спеціальної фізичної підготовки:

1) інтеграція «soft skills» у зміст спеціальної фізичної підготовки (до робочих програм зі

спеціальної фізичної підготовки доцільно включати тематичні блоки, що передбачають розвиток м'яких навичок (комунікації, емоційної регуляції, лідерства, командної взаємодії), через вправи та ситуаційні завдання, засновані на методиках бойового самбо);

2) використання модульно-компетентнісного підходу (рекомендується побудова навчального процесу за модульним принципом, де кожен модуль має чітко окреслену мету щодо формування окремих груп «soft skills» (наприклад: «адаптація до стресу», «лідерство в критичній ситуації», «поведінка в конфлікті»), що реалізується засобами бойового самбо);

3) застосування ситуаційно-модельного методу та тактичних сценаріїв (доцільно організовувати навчальні заняття з використанням бойових сценаріїв, максимально наближених до умов професійної діяльності, з акцентом на командну роботу, управління конфліктом, прийняття рішень в умовах невизначеності, що одночасно розвиває як фізичні, так і поведінкові навички);

4) підготовка викладачів (інструкторів) до психолого-педагогічного супроводу формування «soft skills» (необхідно здійснювати підвищення кваліфікації викладачів (інструкторів) щодо методик розвитку м'яких навичок, психолого-педагогічного моніторингу, фасилітації міжособистісних взаємодій та елементів психоемоційного тренінгу під час відпрацювання техніко-тактичних завдань застосування спеціальних прийомів боротьби, заходів фізичного впливу (сили));

5) використання системи педагогічного моніторингу та інструментів оцінювання «soft skills» (рекомендується впровадження індикаторів, шкал та методик діагностики рівня сформованості «soft skills» у курсантів та курсанток (анкетування, самооцінка, спостереження, групові завдання зі зворотним зв'язком), що дозволить об'єктивно фіксувати динаміку розвитку м'яких навичок у процесі професійної підготовки);

6) забезпечення психолого-педагогічного супроводу навчального процесу (доцільним є постійне залучення кваліфікованих психологів для корекції, підтримки та розвитку психоемоційної стійкості

Таблиця 1

Практичні переваги бойового самбо для спеціальної фізичної підготовки майбутніх офіцерів-правоохоронців

Показник	Без арсеналу бойового самбо	Із використанням арсеналу бойового самбо
Рівень фізичної готовності.	Обмежений.	Високий, цілеспрямований.
Розвиток тактичного мислення.	Частково.	Повноцінне.
Відпрацювання прикладних професійних ситуацій.	Імітаційне.	Реалістичне, наближене до служби.
Психофізична стійкість.	Часткова.	Системно сформована.
Мотивація до служби.	Обмежена.	Підвищується через квестові (ситуативні) заняття.

майбутніх офіцерів під час виконання навчально-тренувальних завдань, що мають стресогенний характер);

7) розроблення програмно-методичного забезпечення навчального процесу (слід розробити і впровадити навчально-методичні матеріали, що поєднують принципи службової (професійної, індивідуальної) підготовки з сучасними підходами до формування «soft skills», із чітким педагогічним алгоритмом впровадження в освітній процес).

Висновки і перспективи подальших розробок. В процесі дослідно-аналітичної роботи розроблені експериментальні організаційно-педагогічні умови формування «soft skills» у майбутніх офіцерів-правоохоронців із акцентованим використанням арсеналу (засобів) бойового самбо. Формування «soft skills» у майбутніх офіцерів-правоохоронців є необхідною складовою професійної освіти, що зумовлюється сучасними умовами службово-бойової (оперативної) діяльності, які передбачають не лише фізичну та бойову

Таблиця 2

Організаційно-педагогічні умови формування «soft skills» майбутніх офіцерів-правоохоронців у процесі спеціальної фізичної підготовки засобами бойового самбо

Організаційно-педагогічна умова	Розширений опис змісту	Критерії оцінювання	Приклади методів та прикладних вправ
Інтеграція завдань формування «soft skills» у зміст спеціальної фізичної підготовки.	Поєднання технічних елементів бойового самбо з тренуванням емоційної стійкості, критичного мислення, комунікативної компетентності. Формування установки на міжособистісну взаємодію,	Усвідомлення значущості «soft skills»; уміння поєднувати фізичне виконання і контроль емоцій; відповідальність у груповій (командній) роботі.	Командне відпрацювання прийомів бойового арсеналу самбо із поетапним аналізом; формування «психофізичної готовності» під час відпрацювання технічних елементів.
	самоконтроль, відповідальність під час виконання прикладних фізичних вправ.		робота в мікрогрупах зі змінними ролями.
Моделювання професійно-значущих ситуацій і стресогенних умов.	Створення сценаріїв із підвищеним психоемоційним та фізичним навантаженням, часовими обмеженнями, інформаційною невизначеністю (моделювання екстремальних умов СБД).	Здатність діяти у стресі, на фоні значних психофізичних навантажень; швидкість і адекватність рішень; контроль емоцій у конфліктних умовах.	«Стресовий раунд», мозковий штурм; багато-задачні сценарії; робота в умовах втоми (використання звукових та світлових подразників), психологічний тиск.
Використання активних методів навчання, технічних засобів навчання.	Рольові ігри, After Action Review, самоаналіз, групові дискусії для розвитку критичності мислення та самооцінювання, коригування технічних дій із використанням відеокomp'ютерних систем.	Здатність до самоаналізу; рівень рефлексії; залученість до обговорення, оптимізація прикладних рухових дій застосування заходів фізичного впливу, сили.	After Action Review; рольові ігри; чек-листи самоорієнтації, відео— комп'ютерний аналіз технічних дій.
Психопедагогічний супровід і розвиток мотивації до самовдосконалення.	Індивідуалізація завдань, наставницька підтримка, мотиваційно-ціннісне середовище.	Активність і ініціатива; здатність ставити особисті цілі; сталість мотивації.	Індивідуальні консультації; персоналізовані завдання; щоденники професійного росту.
Поетапний контроль і оцінювання сформованості «soft skills».	Системна діагностика розвитку «soft skills» із поєднанням спостереження, опитування, тестування.	Позитивна динаміка розвитку; узгодженість самооцінки та оцінки інструкторів (викладачів); здатність застосовувати набуті компетентності у практичній діяльності.	Тестування рівня сформованості теоретичних знань та практичних умінь застосування спеціальних прийомів боротьби, заходів фізичного впливу (сили) у змодельованих екстремальних умовах службово-бойової (оперативної) діяльності.

Таблиця 3

Структурована матрична модель формування «soft skills» засобами бойового самбо

Етап	Зміст	Форми/Методи	Очікуваний результат
Підготовчий.	Мотивація, діагностика вихідного рівня «soft skills».	Спостереження, опитування.	Визначення базового рівня.
Основний.	Практичні заняття бойовим самбо з інтеграцією «soft skills».	Рольові ігри, After Action Review, багатозадачні спаринги.	Формування ключових компетентностей.
Контрольно-корекційний.	Оцінювання динаміки, корекція програми.	Оцінювання 360°, тести, самоаналіз.	Підвищення рівня готовності.

готовність але й високий рівень психологічної стійкості, комунікативної компетентності, адаптивності та здатності діяти в умовах невизначеності (екстремальних умовах службово-бойової діяльності).

Бойове самбо як прикладна система службово-прикладних єдиноборств виявлено ефективним педагогічним засобом розвитку як фізичних, так і м'яких навичок. Його особливості – динамічність, ситуативність, елемент ризику та міжособистісна взаємодія – дають змогу інтегрувати розвиток «soft skills» безпосередньо в процес спеціальної фізичної підготовки. Крім цього, нами проаналізовано сучасні підходи до визначення організаційно-педагогічних умов та запропоновано авторську модель їх реалізації, яка базується на принципах модульності, міждисциплінарної інтеграції, ситуативності та поетапного формування навичок. До ключових умов віднесено: цілеспрямовану методичну інтеграцію «soft skills» у робочі програми спеціальної фізичної підготовки; залучення інструкторів із бойовим досвідом; створення навчального середовища, максимально наближеного до умов професійної діяльності; педагогічний моніторинг динаміки розвитку «soft skills».

З огляду на вище викладене, членами науково-дослідної групи відпрацьовані наступні пропозиції, доцільним є:

1) розширення зміст навчальних програм зі спеціальної фізичної підготовки майбутніх офіцерів-правоохоронців шляхом системної інтеграції засобів бойового самбо як інструменту формування «soft skills»;

2) розробка та впровадження типової моделі формування м'яких навичок у систему спеціальної фізичної підготовки, що включає чітко визначені педагогічні цілі, модулі підготовки, критерії оцінювання та механізми психолого-педагогічного супроводу розвитку «soft skills»;

3) здійснення методичної підготовки викладачів (інструкторів) спеціальної фізичної підготовки до цілеспрямованого формування «soft skills», зокрема через курси підвищення кваліфікації, що охоплюють психолого-педагогічні аспекти міжособистісної взаємодії та управління поведінкою в умовах бойового стресу;

4) організація педагогічного експерименту у декількох закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання (вищих військових навчальних закладах) системи МВС України, з метою подальшої валідації запропонованої експериментальної моделі та адаптації її до різних освітньо-професійних програм;

5) запровадження системи педагогічного моніторингу рівня сформованості «soft skills», що включатиме як кількісні (тестування, анкетування), так і якісні (спостереження, самооцінка, експертне оцінювання) методи оцінювання;

6) сприяння міжвідомчому обміну досвідом між закладами вищої освіти зі специфічними умовами

навчання, вищих військовими навчальними закладами щодо практики формування «soft skills» в інституціях сектору безпеки і оборони України із акцентованим використанням арсеналу службово-прикладних єдиноборств.

Перспективи подальших досліджень у обраному напрямі наукової розвідки передбачають проведення педагогічного експерименту спрямованого на перевірку ефективності запропонованих нами експериментальних організаційно-педагогічних умов.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. FM 3-25.150 Combatives (US Army): manual. USA: Combatives, 2022. 265 p. URL: <https://archive.org/details/fm-3-25.150-combatives-hand-to-hand-combat>
2. Grossman, D. On Combat: The Psychology and Physiology of Deadly Conflict in War and in Peace. URL: <https://www.amazon.com/Combat-Psychology-Physiology-Deadly-Conflict/dp/0964920519>
3. Andersen, J. P., Papazoglou, K., Arnetz, B. B., & Collins, P. I. Mental preparedness as a pathway to police resilience and optimal functioning in the line of duty. *International Journal of Emergency Mental Health and Human Resilience*, 2018, 20 (2). (GB 2. College of Policing – Personal Safety Training). URL: <https://www.college.police.uk/guidance/personal-safety-training>
4. Andersen, J. P., Papazoglou, K., Arnetz, B. B., & Collins, P. I. Mental preparedness as a pathway to police resilience and optimal functioning in the line of duty. *International Journal of Emergency Mental Health and Human Resilience*, 2018, 20 (2). (GB 2. Authorised Professional Practice (APP) on Personal Safety). URL: <https://www.college.police.uk/app-content/personal-safety/>
5. Русанівський С., Федченко О., Крук О., Олексійчук С., Лисик Р., Штома В., Безпалый С. Характеристика психоемоційного стану майбутніх поліцейських у процесі занять боротьбою самбо. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15*. 2020. № 5 (125). С. 132-135.
6. Хацаюк О., Турчинов А., Контаровський Р., Волянський В., Москаленко Ю., Нестерчук Д. Впровадження арсеналу бойового самбо в систему рукопашної підготовки майбутніх офіцерів Національної гвардії України. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15*. 2023. № 3 (161). С. 21-27.
7. Корюкаєв М., Мартинов Ю., Соболенко А. Інтеграція дзюдо та самбо для організації фізичного виховання студентів закладів вищої освіти. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15*. 2025. № 5K (191). С. 107-110.
8. Медвідь М. М., Медвідь Ю. І., Кітторов М. О. Система внутрішнього забезпечення якості вищого військового навчального закладу: монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. М. М. Медвідя. Київ: КІ НГУ, 2023. 107 с.
9. Гавришук М. М. Сутність і структура soft skills майбутнього офіцера Національної гвардії України. *Вісник Глухівського національного педагогічного*

університету імені Олександра Довженка. 2024. № 54. С. 150-156.

10. Медвідь М. М., Мартинюк А. В., Медвідь Ю. І., Криворучко В. О. Педагогічні умови формування готовності майбутніх офіцерів Національної гвардії України до виконання завдань з конвоювання, екстрадиції та охорони підсудних. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2024. № 100. С. 45-52.

11. Хацаюк О. В., Єлісєєва О. С., Жуков В. Л., Клименко В. П., Бережний Ю. М. Модель формування готовності майбутніх офіцерів-правоохоронців до застосування заходів фізичного впливу в різних умовах службово-оперативної діяльності. *Інноваційна педагогіка*. 2020. № 2 (29). С. 174-178.

12. Шемчук В., Хацаюк О., Соколовський В., Ковтуненко А., Корнієнко О., Муштатов Ю. Формування професійних компетентностей майбутніх офіцерів до дій в умовах радіаційної, хімічної та біологічної небезпеки. *Військова освіта*. 2021. № 1 (43). С. 360-381.

13. Самсонов Ю. В., Хацаюк О. В., Літвінов О. В., Вясков В. М., Смагін О. І., Шабатура С. О. Змістово-функціональна модель формування військово-прикладних навичок стрільби з автоматичної стрілецької зброї майбутніх офіцерів Національної гвардії України. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15*. 2023. № 11 (171). С. 162-168.

14. Соколовський В. В., Повар О. В., Бородин С. В., Самсонова Г. С., Абдрахімов О. Ф. Сутність та структура формування готовності майбутніх офіцерів до застосування сучасних ПТРК. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2023. № 2 (85). С. 152-168.

15. Шемчук В. А., Донець І. О., Леоненко А. В., Красілов А. Д., Кулібаба С. О. Модернізація системи рукопашної підготовки майбутніх офіцерів. *Інноваційна педагогіка*. 2020. № 1 (25). С. 108-112.

16. Ягодзінський В. П., Юр'єв С. О., Кісілюк О. М., Хлібович І. В., Нікітін А. М., Родіонов М. О., Костюшко І. А., Десятка О. А., Діденко О. В. Ефективність військово-прикладних видів спорту щодо підвищення рівня спеціальної фізичної підготовленості курсантів.

Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15. 2021. № 9 (140). С. 111-114.

17. Хацаюк О. В., Гіренко С. П., Ванюк Д. В., Волянський В. Г., Задорожний К. А., Лазоренко С. С., Делямба М. М. Впровадження сучасних технічних засобів навчання в систему СФП майбутніх офіцерів. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15*. 2022. № 8 (153). С. 104-109.

18. Корчагін М. Вплив занять військово-спортивним багатоборством на адаптаційні можливості курсантів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15*. 2025. № 6 (193). С. 70-74.

19. Хацаюк О., Воронін А., Кравченко О. Критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх офіцерів НГУ до виконання завдань за призначенням. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. № 27 (5). С. 168-177.

20. Климович В. Б., Бурхайло В. А., Березяк К. М., Кузнецов М. В., Людовик Т. В. Критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх офіцерів інституцій сектору безпеки і оборони України до виконання завдань за призначенням в умовах водного середовища. *Інноваційна педагогіка*. 2021. № 33 (1). С. 220-222.

21. Khatsaiuk, O., Medvid, M., Maksymchuk, B., Kurok, O., Dziuba, P., Tyurina, V., Chervonyi, P., Yevdokimova, O., Levko, M., Demchenko, I., Maliar, N., Maliar, E., & Maksymchuk, I. (2021). Preparing Future Officers for Performing Assigned Tasks through Special Physical Training. *RREM*, 13 (2), 457-475. <https://doi.org/10.18662/rrem/13.2/431%20%20>

22. Любич Р. І. Формування фізичної готовності майбутніх офіцерів Національної гвардії України до службово-бойової діяльності в процесі професійної підготовки: дис. ... доктора філософії : 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями). Харків, 2023. 424 с.

23. Medvid, M., Khatsaiuk, O., Sydorchenko, K., Vorok, S., Kernas, A., & Borovyk, M. (2024). Sports Pedagogy: Readiness of Cadets to Apply Physical Action in Different Conditions of Service Activity. *RREM*, 16 (2), 336-355. <https://doi.org/10.18662/rrem/16.2/860>